

Божена Іваницька
канд. наук із соц. ком.,
кафедра журналістики
і засобів масової комунікації
Національний університет
«Львівська політехніка»;

Софія Гусєва
студентка,
кафедра журналістики та засобів масової комунікації,
Національний університет «Львівська політехніка»
bivanytska@gmail.com

ОСНОВНІ МЕТОДИ ПРОПАГАНДИ В РОСІЙСЬКОМУ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ PRAVDA.RU

© Іваницька Божена, Гусєва Софія, 2018

Проаналізовано основні методи російської пропаганди в російському Інтернет-ЗМІ Pravda.ru, розкрито їхні завдання: маніпулювання громадською думкою, сприяння дестабілізації політики, економіки, культури, інших суспільних сфер в Україні, щоб підірвати довіру, дискредитувати все українське: владу, політику, економіку, культуру, інші суспільні сфери; виявлено характерні ознаки сучасної пропаганди як складової інформаційної війни Росії проти України: зумисне свідоме поширення фальшивої інформації зі шкідливими, нищівними намірами, спрямованими на дестабілізацію ситуації в Україні та дискредитацію її міжнародного авторитету.

Інтенсивність і використання пропаганди в інтернет-ЗМІ як головного чинника інформаційної агресії з боку Російської Федерації, зумовленої зумисним дезінформаційним впливом на аудиторію. Сучасна пропаганда в російських інтернет-ЗМІ відрізняється від традиційних методів пропаганди. Завдання сучасної антиукраїнської пропаганди – не переконати чи довести, а підірвати довіру, дискредитувати українську владу, політику, економіку, культуру та інше через навмисне та масове поширення неправдивих, упереджених новини з ворожою політичною метою.

Для захисту від дезінформації та боротьби із російською пропагандою в інтернет-ЗМІ важливо забезпечити обізнаність населення з цього питання. Безумовно, цілковито вберегтися від маніпулятивного впливу неможливо. Однак перевірка отриманої інформації, уточнення відомостей через інші джерела, обізнаність у сфері методів пропагандистського впливу, а також вміння їх визначати у журналістських матеріалах дають змогу виявити маніпулятивні прийоми та технології.

Ключові слова: методи пропаганди, інтернет-ЗМІ, маніпулювання, дестабілізація ситуації в Україні, дискредитація її міжнародного авторитету, інформаційна війна Росії проти України.

Bozhena Ivanytska, Sofia Guseva

MAIN PROCESSING METHODS IN THE RUSSIAN INTERNET-MEDIA «PRAVDA.RU»

The basic methods of Russian propaganda are analysed in Russian mass-media of Pravda.ru, their tasks are exposed: manipulation, assistance to destabilization of politics, economy, culture, other public spheres, public opinion in Ukraine, to blow up a trust, discredit all Ukrainian: power, politics, economy, culture, other public spheres; the characteristic signs of modern propaganda are educed as components in formative war of Russia against Ukraine: intentional conscious distribution of false information with the harmful, shattering intentions sent to destabilization of situation in Ukraine and discredit of its international authority.

Intensity and use of propaganda in the Internet media as the main factor of information aggression on the part of the Russian Federation, due to deliberate misinformation impact on the audience. Modern propaganda in Russian Internet media differs from traditional methods of propaganda. The task of modern anti-Ukrainian propaganda is not to convince or prove, but to

undermine confidence, to discredit Ukrainian power, politics, economy, culture, etc. through deliberate and massive dissemination of false, biased news with hostile political objectives.

In order to protect against misinformation and to combat Russian propaganda in the Internet media it is important to ensure that the public is aware of this issue. Of course, it is impossible to completely escape from manipulative influence. However, checking the information received, clarifying the information through other sources, awareness of the methods of propaganda influence, as well as their ability to determine them in journalistic materials allow to reveal manipulative techniques and technologies.

Keywords: methods of propaganda, mass-media, manipulations, destabilization of situation in Ukraine, discredit of its international authority, informative war of Russia against Ukraine.

Постановка проблеми. У 2014 році Україна стала жертвою агресивних дій з боку Російської Федерації. Спочатку відбулася анексія території АР Крим, а згодом розгортання збройного конфлікту на території Донецької та Луганської областей. Паралельно із прямою агресією, проти України ведеться активна інформаційна війна, основним засобом якої є методи пропаганди російських ЗМІ, серед яких найвпливовіше діють інтернет-телебачення, інтернет-радіо, інтернет-газети, інтернет-журнали, що безперешкодно, масштабно і за короткий період часу поширюють дезінформацію, програмуючи свою аудиторію викривленими повідомленнями для здійснення контролю над розумом людей, управління громадською думкою на користь Росії.

Й на п'ятому році війни Україна залишається головною ціллю дезінформації путінської пропаганди, що вдається до нових прийомів маніпулятивного впливу на свідомість і підсвідомість мас-медійної аудиторії.

Як відверто стверджує Дмитро Єгоров на російському сайті Militaryarms.ru за останні роки в Росії «створена величезна пропагандистська машина, котра не тільки обробляє власних громадян, але й веде вкрай агресивну інформаційну політику закордоном. Керівництво країни грошей на пропаганду не шкодує. У 2012 році уряд РФ виділив на підтримку державних ЗМІ (ВГТРК, RussiaToday, РГ, РИА Новости, НТВ) суму еквівалентну 1,6 млрд доларів. Це в два рази перевищує аналогічні витрати американського бюджету. Після початку кримських й українських подій гроші на пропаганду рахувати перестали взагалі» [3].

Обізнаність членів суспільства щодо методів пропаганди сучасної інформаційної війни проти України та їхнього впливу дасть змогу ідентифікувати журналістські матеріали такого виду, не довіряти їм, протистояти пропаганді, та, відповідно, інформаційній війні, основної, найнебезпечнішої складової гібридної війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало уваги вивченню методів пропаганди приділяє Георгій Почепцов у своїх численних статтях та книзі «Сучасні інформаційні війни». Ірина Малик у статті «Механізми протидії негативним впливам інформаційної пропаганди» розглядає проблеми виникнення та впливу пропагандистських технологій як необхідного елемента інформаційних війн, особливості застосування та інформаційних впливів на людину російських телеканалів. Про негативний вплив пропаганди російських Інтернет-ЗМІ, телебачення на українську аудиторію пише Наталія Еляшевська в статті «Вразливість України до інформаційної війни». Олександр Курбан у книзі «Сучасні інформаційні війни в мережевому онлайн-просторі» розкриває алгоритмізацію управлінських процесів під час планування, реалізації та оцінки результативності здійснених інформаційно-психологічних операцій у соціальних онлайн-мережах. Про державні, правові засоби захисту від російської пропаганди телеканалів «NewsOne» та «112» пише Олена Степанець у статті «Захист інформаційного простору України від російської пропаганди та російських агентів впливу». Новій маніпулятивній технології присвячена стаття Олена Кузнецової «Комунікативний інтент-аналіз російської пропаганди Інтернет-ЗМІ». Чимало відомих і нових методів російської пропаганди розкрито в колективній монографії Мар'яни Кіци, Олени Кузнецової, Ірини Мудрої, Ольги Гарматій «Інформаційна війна в ЗМІ». Однак ніхто з дослідників не вивчав основні методи російської пропаганди в Інтернет-ЗМІ Pravda.ru, що зумовлює новизну нашого дослідження.

Мета дослідження полягає у розкритті руйнівного впливу російської пропаганди на свідомість, психіку аудиторії Інтернет-ЗМІ як найвпливовішого чинника інформаційної агресії з боку Російської Федерації проти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники подають різні визначення поняття «пропаганда». Наприклад, МО США офіційно визнає пропаганду так: «Це будь-яка інформація, ідеї, доктрини або спеціальні методи впливу на думки, емоції, настанови чи поведінку будь-якої спеціальної групи з метою отримання переваг, прямих чи непрямих» [4]. Г. Почепцов визначає її як комунікативний процес, спрямований на зміну поведінки аудиторії, на яку вона налаштовує [5].

Загалом пропаганду можна окреслити як зумисне фальшиве поширення викривленої інформації та фактів для впливу на масову аудиторію, її емоційний та психологічний стан; зміну суспільної думки в інтересах пропагандиста.

Пропаганду можна класифікувати за двома принципами: джерелом повідомлення або ж природою повідомлення.

Дослідник В. Березін залежно від джерела повідомлення визначає білу, чорну та сіру пропаганду.

Інформація білої пропаганди подається з відкритого і загальнодоступного джерела, використовує м'які, стандартні методи переконання, наприклад односторонній виклад аргументів.

Сіра пропаганда публікується без визначеного джерела повідомлення чи автора. У такому разі використовують так звані «солом'яні» аргументи, які працюють за визначеною двофазною схемою. Перша фаза – змусити когось повірити у повідомлення «А», після чого публікують повідомлення «Б», яке повністю протилежне до «А». Завданням другої фази є дискредитація повідомлення «Б», яка призводить до переконання, що «А» є правдою.

Чорна пропаганда використовує метод маскування правдивого джерела, коли інформація подається під виглядом одного джерела, а насправді походить з іншого [2].

Е. Аронсон визначив, що залежно від природи повідомлення пропаганда може бути позитивною або негативною. Позитивна (конструктивна) подає інформацію в доступній, зрозумілій формі. Головним її завданням є сприяння гармонії та спокою в суспільстві. Вона не переслідує маніпулятивної мети.

На противагу їй, мета негативної (деструктивної) пропаганди – розпалювання ворожнечі та конфліктів у суспільстві. Це роз'єднує соціум, завдяки чому він підпорядковується волі пропагандистів, які з легкістю можуть маніпулювати масами в своїх інтересах [1].

«Енциклопедія методів пропаганди» В. Сороченка допомагає визначити низку найпопулярніших методів, що використовують журналісти з метою пропаганди:

- анонімний авторитет – використання у матеріалі слів шанованого та авторитетного джерела, ім'я якого при цьому не повідомляється;
- буденна розповідь – метод, що використовується для адаптації людини до негативної інформації. Якщо, наприклад, необхідно привчити людей до насильства, убивств та злочинів, телеведучий зі спокійним обличчям, щоденно повідомляє публіці про найважчі злочини. Через деякий час спрацьовує психологічний ефект звикання, коли глядач припиняє реагувати навіть на найжахливіші злочини чи масові вбивства;
- ефект присутності – містить низку трюків, які імітують реальність. Їх постійно використовують у репортажах з місця боїв і в кримінальній хроніці, фабруючи «заднім числом» зйомку воєнних дій, погоні за бандитами, автокатастрофи. Створюється ефект присутності, глядач немов бере участь у показаних подіях, не підозрюючи, що це всього лиш фарс;
- інформаційна блокада – створюється інформаційний вакуум якої-небудь проблеми з подальшим поширенням тенденційної інформації про неї. Оскільки цікавість до цього питання в суспільстві досить сильна, відомості, вигідні для пропагандистів, отримують максимальне розповсюдження. Це дає змогу забезпечити єдину інтерпретацію подій і становить масове зомбування людей;
- використання медіаторів – розповсюдження правдоподібних чуток, які транслюються на рівні міжособистісних комунікацій;
- констатація факту – бажаний розвиток подій подається ЗМІ як такий факт, що вже відбувся;

- навішування ярликів – надання явищу, проти якого виступає пропаганда, яскравої агресивної назви для створення у публіки негативних асоціацій. Також цей метод пропаганди добре працює і у зворотному напрямку;
- затуманення свідомості, неясність, плутанина – публікування з умисно неконкретних, нечітких повідомлень для збентеження та дезорієнтації аудиторії в інформаційному просторі.

Отже, існує багато прийомів пропаганди, які використовують журналісти для дезінформації та маніпулювання широкими масами. Для цього найчастіше використовують спотворення та констатацію фактів, гру з емоціями та почуттями людей, поширення чуток, нав'язування ярликів і стереотипів, звертання до авторитетних джерел.

Pravda.ru є першим російським інформаційно-аналітичним виданням, що з'явилося на просторах російськомовної мережі. Як вказано на сайті видання, воно має шановану репутацію та високі рейтинги. Щоденно інтернет-ресурс відвідують 250 тисяч користувачів, які переглядають близько 1,5 млн веб-сторінок.

Ми проаналізували низку журналістських матеріалів цього ЗМІ на предмет присутності у них пропаганди, а також визначено, які методи використовують автори у пропагандистських цілях.

15 жовтня 2015 року на просторах Pravda.ru опубліковано матеріал «С помощью «Повстанческой азбуки» украинцев учат «рубить москалей»», де повідомляється про нові українські шкільні підручники, головні герої яких – Адольфік та Алярмик, навчають учнів молодших класів вбивати «поляків» та «москалів» [6]. У цьому матеріалі використано метод спотворення фактів. Прототипом до підручника, виданого російськими журналістами за посібник для вбивства, є «Повстанська абетка», яка в доступній ілюстрованій формі розповідає про події Другої світової війни.

17 серпня 2015 року з'явився матеріал «Стивен Коэн: Идея «двух Украин» не так уж плоха», у якому йдеться про те, що українські та американські політики прагнуть від'єднати Донецьку область, таким чином розділивши територію держави на «дві України» [8]. Тут використаний метод констатації факту, під виглядом офіційної позиції політиків подана суб'єктивна думка американського професора Стівена Коена.

14 липня 2015 року оприлюднено матеріал «Украина убивает журналистов: СМИ сообщили о новом расстреле» про вбивство журналістки МІА «Россия сегодня» Маргарити Валенко в Києві [8]. Насправді ж цієї людини не існувало, про неї немає жодної згадки – це дезінформування за допомогою вигаданих фактів.

30 квітня 2015 року сайт опублікував повідомлення «Порошенко утвердил символом Дня Победы бандеровский флаг» [6]. Тут знову ж таки наявне спотворення фактів, адже Петро Порошенко на нараді з головами РДА обговорював червоно-чорну емблему у вигляді квітки маку, що є символом пам'яті жертв Другої світової війни.

Окрім того, досить часто журналісти Pravda.ru використовують метод навішування ярликів. У матеріалах регулярно з'являються слова та назви, які зумовлюють негативні асоціації на підсвідомому рівні: «фашисти», «карателі», «каральні війська», «хунта», «народний мер», «народний губернатор» (мається на увазі – самопроголошений), «головорізи», «ультраправі».

Також у матеріалах часто можна знайти посилання на анонімні, такі, що побажали залишитися невідомими, джерела.

Часто заголовок не відповідає чи прямо суперечить змісту статті, що є добрим способом впливу на тих людей, які лише прогортають стрічку новин, але не читають матеріали.

Головним наслідком впливу пропаганди інтернет-ЗМІ на суспільство є те, що вона спотворює сприйняття об'єктивної реальності. Це, своєю чергою, призводить до дезінформації населення та дезорієнтування людей.

Висновки. Інтенсивність і використання пропаганди в інтернет-ЗМІ як головного чинника інформаційної агресії з боку Російської Федерації, зумовленої зумисним дезінформаційним впливом на аудиторію. Сучасна пропаганда в російських інтернет-ЗМІ відрізняється від традиційних методів пропаганди. Завдання сучасної антиукраїнської пропаганди – не переконати чи довести, а підірвати довіру, дискредитувати українську владу, політику, економіку, культуру та інше через навмисне та масове поширення неправдивих, упереджених новини з ворожою політичною метою. Для сучасної пропаганди в інтернет-ЗМІ властиві такі ознаки: зумисне свідоме поширення викривленої інформації

зі шкідливими, нищівними намірами, спрямованими на дестабілізацію ситуації в Україні та дискредитацію її міжнародного авторитету.

Для захисту від дезінформації та боротьби із російською пропагандою в інтернет-ЗМІ важливо забезпечити обізнаність населення з цього питання. Безумовно, цілковито вберегтися від маніпулятивного впливу неможливо. Однак перевірка отриманої інформації, уточнення відомостей через інші джерела, обізнаність у сфері методів пропагандистського впливу, а також вміння їх визначати у журналістських матеріалах дають змогу виявити маніпулятивні прийоми та технології.

Іноді процес перевірки інформації вимагає досить багато часу та інформаційних ресурсів, що знову ж таки доводить потужність механізму російської пропаганди.

Аналіз обраного російського інтернет-ресурсу Pravda.ru лише довів та проілюстрував факт активної агресивної російської пропаганди, яка слугує зброєю у інформаційній війні проти України. Матеріали, опубліковані на сайті цього мас-медіа, просякнуті фальшивою інформацією, що покликана маніпулювати свідомістю широкої аудиторії.

1. Аронсон Е. Епоха пропаганди: механізми переконання / Е. Аронсон. – СПб. : Прайм-Єврознак, 2001. – 384 с. 2. Березін В. М. Масова комунікація: сутність, канали, дії / В. М. Березін. – М. : Річ-Холдинг, 2003. – 174 с. 3. Литвиненко О. В. Спеціальні інформаційні операції та пропагандистські кампанії / О. В. Литвиненко. – К., 2000. 4. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни / Г. Г. Почепцов. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. – 497 с. 5. Порошенко утвердил символом дня Победы бандеровский флаг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/30-04-2015/1258558-bandera-0/>. 6. С помощью «Повстанческой азбуки» украинцев учат «рубить москалей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/15-10-2015/1278263-povstan-0/>. 7. Стивен Коэн: Идея «двух Украин» не так уж плоха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/17-08-2015/1271150-coen-0/>. 8. Украина убивает журналистов: СМИ сообщили о новом расстреле [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/14-07-2015/1267101-ukraina-0/>.

REFERENCES

1. Aronson E. Epokha propaghandy: mekhanizmy perekonannja / E. Aronson. – SPb. : Prajm-Jevroznak, 2001. – 384 s. 2. Berezin V. M. Masova komunikacija: sutnistj, kanaly, diji / V. M. Berezin. – M. : Rich-Kholdyngh, 2003. – 174 s. 3. Lytvynenko O. V. Specialjni informacijni operaciji ta propaghandystsjski kampaniji / O. V. Lytvynenko. – K., 2000. 4. Pohepcov Gh. Gh. Suchasni informacijni vijny / Gh. Gh. Pohepcov. – K.: Vydavnychyj dim «Kyjevo-Moghyljansjka akademija», 2015. – 497 s. 5. Poroshenko utverdyl symvolom dnja Pobedy banderovskij flagh [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/30-04-2015/1258558-bandera-0/>. 6. S pomoshhju «Povstancheskoj azbuky» ukrajncev uchat «rubytj moskalej» [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/15-10-2015/1278263-povstan-0/>. 7. Styven Коэн: Ydeja «dvukh Ukrayn» ne tak uzh plokha [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/17-08-2015/1271150-coen-0/>. 8. Ukrayna ubyvaet zhurnalistov: SMY soobshhyly o novom rasstrele [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.ru/news/world/formerussr/ukraine/14-07-2015/1267101-ukraina-0/>.